

Artikkelen er publisert i tidsskriftet *Prismet* sitt temanummer om Rock og religion, nr 1, 2000. Lenkene til internett er oppdatert 30.09.02.

© Stein M. Wivestad 2000

Pink Floyd i undervisningen

Artikkelen viser muligheter for å bruke musikk/tekster av Pink Floyd som et ledd i undervisning av ungdom og voksne. Aktuelle sammenhenger kan være grunnskolens ungdomstrinn, klubbarbeid, konfirmantundervisning, videregående skole, folkehøgskole, høgskole og universitet.

Introduksjon

Midt i 1970-årene ble jeg ansatt ved Bergen Musikkonservatorium for å undervise musikkstudenter i pedagogikk. Vi diskuterte blant annet hva slags musikk som det kunne være verdt å føre videre til neste generasjon. Jeg fortalte at jeg aldri hadde vært interessert i pop og rock, ikke engang i tenårene (omkring 1960), da min beste kamerat var meget opptatt av Elvis. Noen av studentene ville vise meg et eksempel på rock som var «annerledes». De presenterte «Shine on you crazy diamond» fra albumet *Wish you were here*, 1975, av Pink Floyd. Jeg forsto ikke teksten, men likte den musikalsk strukturen – en langsom oppbygging av synth-klanger, lange uttrykksfulle melodier i el-gitaren og et overraskende motiv med store intervallsprang (b f¹ g e¹) som etterpå ble koblet med gitarens melodilinje opp mot et høydepunkt.

Dette er musikk som bygger bro mellom den klassiske musikktradisjonens fortellende forløp (med begynnelse, utvikling og avslutning) og rockens feiring av her-og-nå-situasjonen (med markert beat og gjentakelser av korte strofer).

Pink Floyd er en av de rockegruppene som har hatt størst suksess i 70- og 80-årene. I 1984 var det solgt 14 millioner kopier av LP-albumet *The dark side of the moon* og 13 millioner av dobbelalbumet *The Wall* (Dallas, 1987, s. 9). Begge disse og en rekke andre Pink Floyd album (nå i CD versjon) selges fremdeles. Det er altså mange som har lyttet og fortsatt lytter til dem.

Pink Floyd ble dannet i London midt i 1960-årene. Det var gruppens leder og sologitarist i de første årene, kunststudenten Syd Barrett som foreslo navnet Pink Floyd. Navnet har vært utlagt som en kombinasjon av fornavnene til to bluesmusikere som Syd så opp til: Pink Anderson (1900-1974) og Floyd Council (1911-1976). De andre i gruppen var arkitektstudenter. Rick Wrigt spilte key-boards, Nick Mason trommer og Roger Waters bassgitar. (Dallas, 1987, s. 27-28)

Gruppen ble først kjent via lyd og lysshow på undergrunnsklubber i London. Omkring 1965-66 var det vanlig i slike klubber å bruke LSD og røyke hasj. “Musikernes uforutsigbare rytmer kastet tilhørerne inn i spasmiske dansebevegelser, mens gitaristene løftet seg selv ut i rommet” (Gillett, 1983, s. 397). En musikkhistorisk oversikt som brukes i allmennlærerutdanningen, hevder upresist at Pink Floyd «gikk etterhvert mer i psykedelisk retning» (Hjorthaug, 1999, s. 67). Det er riktig at gruppens første album, *The piper at the gates of dawn*, 1967, har spor som kan tolkes som en «trip» opp i rusens «himmel», i likhet med Beatles *Sgt. Pepper’s lonely hearts club band* som kom ut bare noen måneder før *The piper*. Sammenlign f.eks. fantasibildene i Pink Floyds «Astronomy Domine» og «Flame / Alone in the clouds all blue» med Beatles’ «Lucy in the sky with diamonds». Pink Floyd “hadde imidlertid bare én virkelig alvorlig narkotikabruker: Syd” (Dallas, 1987, s. 34-37). Syd mistet i løpet av et par år kontakten med verden utenfor seg selv. Han ble sinnssyk og hans gitarspill ble gradvis overtatt av David Gilmour.

Gruppens utvikling i 70-årene gikk ikke i «psykedelisk retning», snarere tvert imot. Gruppen besto av Rick, Roger, Nick og Dave frem til 1983. Roger Waters har skrevet nesten alle tekstene og har dermed naturlig fått et hovedansvar for innholdet i det de har laget. De fem verkene (LP eller dobbel LP) som de laget fra 1973 til 1983 kan kalles “konsept-album”, da hvert album har et bestemt tema. Tekstene har et selvkritisk og kulturkritisk innhold. Både *Wish you were here* og *The Wall* fremstiller lengsel etter det gode liv i fellesskap med andre, og viser at individets streben etter opplevelse og rus kan føre til isolasjon, ensomhet, angst og galskap. Formen i disse albumene er særpreget, men kan kanskje sammenlignes med oratoriet. Det veksler mellom instrumental-partier, enkle lyriske sanger og dramatiske masseopptrinn med stort orkester og kor. I stedet for fortellende resitasjon brukes konkrete lyder (pengeklirr, vind, flydur, barnegråt, dråper o.l.) til å binde verkets deler sammen.

Pink Floyd i pedagogikkundervisningen

På 70-tallet var det enkelte som mistet troen på at skolene kunne forbedres, mistet troen på skolen som en positiv motkultur i samfunnet. Ivan Illich (1970/1973) ville «avskole» samfunnet og Nils Christie (1971) prøvde å tenke igjennom hva vi kunne gjøre *Hvis skolen ikke fantes*. Som et konkretiserende (og underholdende!) innslag i en forelesning for grunnfagsstudenter i pedagogikk om pedagogiske retninger, har jeg spilt to spor fra *The Wall*: «The happiest days of our lives» og «Another brick in the wall, 2». Jeg har brukt lydbånd eller CD, og har vist teksten på overhead når de begynner å synge. Den første tittelen er ironisk. Skolen skulle være «de lykkeligste dagene i livet», men virkeligheten ble opplevd ganske annerledes.

Legg merke til bassmotivet i den andre sangen.
Det går rundt og rundt som en maskin.

Musikk av Pink Floyd ble brukt som gjennomgangstema i den svenske Tv-serien *Lära för livet*, som ble vist i NRK i 1978. Serien ga et meget deprimerende bilde av skolen: Skolen gjør elevene til en «grå masse» og forbereder dem til å bli ufri arbeidskraft. De to tekstene fra *The Wall* forteller om lærere som ydmyker og mishandler elevene. Filmen *Pink Floyd The Wall* gir en meget drastisk fremstilling av dette. Elevene får på seg masker slik at ansiktet (personen) deformeres, og de sendes på samlebånd ned i samfunnets store kjøttkvern.

Avskolingsbevegelsens alternativ er uformell læring i nærmiljøet, i smågrupper og med praktiske oppgaver som samlende fokus. Eksempel: vindmølleprosjektet i Tvind på vestkysten av Jylland. Leirskolebevegelsen kan kanskje også ses i denne sammenheng.

Som introduksjon til drøfting av hva som kjennetegner vår kultur i dag, har jeg brukt tittelsporet til Roger Waters soloalbum *Amused to death*, 1992 (Tekst, se <http://www.ingsoc.com/wajost/waters/amused/list.html>). Er det rett å si at vår kulturs livsholdning er preget av forvirring og flukt? Før musikken spilles bør et avsnitt i teksten forklares nærmere:

News hound sniffs the air
When Jessica Hahn goes down
He latches on to that symbol of detachment
Attracted by the peeling away of feeling
The celebrity of the abused shell the belle

Dette refererer til en historie som ga amerikanske journalister mye å skrive om midt i 80-årene. Jessica Hahn anklaget teleevangelisten Jim Bakker for å ha forført henne, og hun ble selv anklaget for å ha forført en 14-årig nabogutt. I 1987 poserte hun for *Playboy*.

For mye fjernsyn kan suge livskraften ut av barna:

The little ones sit by their TV screens
No thoughts to think
No tears to cry
All sucked dry
Down to the very last breath

Vår livsstil røper våre verdier. Underholdningsindustrien har en fremtredende plass. Også nyhetene blir underholdning. Vi flykter fra ansvar og morer oss, mens verden går under, hevder Neil Postman (1985/1987).

Min erfaring med studenter (20-40 år), er at mange kjenner denne musikken, og at konfrontasjon med tekstene oppleves som noe nytt og spennende. Jeg har noen ganger brukt hele filmen *Pink Floyd the Wall*, 1982, som utgangspunkt for emnet «identitetsproblemer». Videoversjonen foreligger bare utekstet, og er ganske forvirrende og voldsom. Jeg synes derfor det er bedre å arbeide med utgangspunkt i bare musikk/tekst.

Undervisning av pedagogikkstudenter byr ikke på spesielle problemer når det gjelder motivasjon. Ganske annerledes er det nok å prøve å nå frem til tenåringer.

«We don't need no education ... no thought control!»

Dette er kanskje den mest kjente av Pink Floyds sanger fra *The Wall* («Another brick ...2»), og den går rett inn i det som er skolens hovedutfordring: å representere det beste i kulturen på en måte som oppleves meningsfylt for elevene. De fleste elever oppfatter skolearbeidet som nyttig, som noe de trenger for det de skal gjøre senere i livet. Men mange opplever arbeidet som lite interessant i seg selv. Skolen har lett for å satse ensidig på utvendig motivasjon (prøver, eksamener), noe som forsterker elevenes følelse av at skolen ikke har noe med dem som personer å gjøre. Selv de som lykkes, kan få den følelsen.

Formålsparagrafen håper at elevene «kan bli gagnlege og sjølvstendige menneske», den forlanger ikke at de skal bli. En kan ikke «produsere» selvstendige mennesker. Selvstendighet er ikke en kvalitet som kan sikres gjennom presise mål og kontroll. Jo mer presist en kontrollerer, desto mindre blir elevenes selvstendighet. Det vi kan gjøre, er å prøve å oppfordre dem til selvvirksomhet: Lytte med spent oppmerksomhet etter det som elevene selv er opptatt av, utfordre dem ved å synliggjøre motsetninger / alternative måter å se et problem på, selv gå foran med et godt eksempel når det gjelder å engasjere seg i arbeidet og ta seg god tid med det som en mener er aller viktigst (Mollenhauer, 1996, kap. 4). Risiko for nederlag er en forutsetning for at elevene skal få oppdragende eller dannende erfaringer. Vi må våge å vise tillit, åpenhet og engasjement, våge å stå frem som autoriteter – og risikere å bli utnyttet, latterliggjort og avvist (Bollnow, 1969, s. 146-168). «Education» som innebærer forsøk på å styre og kontrollere elevenes tanker, kan føre til at de blir passive og uselvstendige.

Lærere bør ha frimodighet til å bruke lærestoff som de selv har et personlig forhold til. Derved gir lærerne et godt forbilde, og det blir også lettere for elevene å engasjere seg, slik at de «etter hvert får praktiske erfaringer med at kunnskap og ferdigheter er noe de selv kan være med på å utvikle» (*Læreplan ...*, 1993, s. 19). Den vanlige planleggingsprosedyren går ovenfra-og-ned: En starter med å lese overordnede mål og generelle utsagn og går deretter til fagplan og lærebok før en planlegger undervisningen. Denne veien bør suppleres med en planlegging nedenfra-og-opp: En kan ta utgangspunkt i et kunstverk innen bildende kunst, arkitektur, musikk, drama eller litteratur som en selv synes har gode kvaliteter, og så spørre hvordan arbeidet med dette kunstverket kan bidra til elevenes dannelse som mennesker, innenfor læreplanens rammer og med sikte på å realisere skolens formål. Slik planlegging forutsetter at undervisningen organiseres som prosjektarbeid og tverrfaglige opplegg.

Læreplanarbeid nedenfra-og-opp er det gode tradisjon for i folkehøgskolen, men det er også dekning for det i grunnskolen og den videregående skolen. I en av konklusjonene i avsnittet

om «Det samarbeidende menneske» heter det at opplæringen «I et hele må ... rettes også mot de personlige egenskaper en ønsker å utvikle, og ikke bare mot faginnhold» (*Læreplan ...*, 1993, s. 32). Deweys erfaring er at «den viktigste holdning , der kan skabes, er ønsket om at forsætte med at lære» (Dewey, 1938/1974, s. 60).

Danningsverdi i Pink Floyds verker

Hvilke muligheter for danning ligger det i å arbeide med Pink Floyds verker? Innholdet i tekstene kan danne et utgangspunkt for forståelse av dette. Det første albumet til Pink Floyd *The piper at the gates of dawn*, 1967, henter sin tittel fra 7. kapittel i Kenneth Grahames fabel *The wind in the willows*, i norsk oversettelse *Det suser i sivet* (Grahame, 1924/1999). Sønnen til Oteren er kommet på avveier. Vennene hans, Muldvarpen og Vannrotta, leter hele natten og følger etter en nydelig fløytemusikk. Ved daggry får de et glimt av fløytespilleren (guden Pan?) og finner den savnede i god behold. Etter denne sterke musikalsk-religiøse erfaringen ved morgenrødens porter, kan vennene bringe sønnen tilbake til sin far, tilbake til hjemmet.

Roger Waters har selv gitt flere nøkler til fortolkning av sangene. I et intervju i Chicago Tribune, 18. juli 1999 skal han ha sagt følgende:

I suppose that my work over the years has been partly a way to explain to myself my feelings about the loss of my father (who died in World War II) and to express my feelings of shame and alienation. I hope to express myself in a way that is accessible to other human beings and to illuminate not only my life, but theirs as well. I look back to a song like "Echoes" (from the 1971 Floyd album "Meddle"), which has the lines "Two strangers passing in the street / By chance two passing glances meet / And I am you / And what I see is me." It's that connection that is central to all my work -- not just with other men, women and children, but with whatever you want to call God. (Sitatet er hentet 18.12.99 fra reklamen for en japansk bok – ikke oversatt til engelsk – som ser sammenheng mellom Pink Floyd og buddhistisk tradisjon <http://www.avis.ne.jp/~fancysc/spectro06.html>)

Roger Waters hovedanliggende har vært å forstå seg selv og å fremstille denne forståelsen på en måte som også andre kan kjenne igjen. Å være menneske er å leve i forhold: Jeg ser meg selv i den andre, jeg er meg selv når jeg er bundet sammen «ikke bare med andre menn, kvinner og barn, men med ... Gud». De grunnleggende spørsmålene som stilles, gjelder vår orientering i livet som helhet: Hvem er jeg? Er jeg slik jeg bør være? En mulig tolkningsnøkkel til Pink Floyds verker er altså at de dreier seg om **menneskets identitetsproblemer**.

The dark side of the moon, 1973, kan tolkes som en kamp mellom livskreftene (symbolisert ved sola) og dødskreftene (månen). *Wish you were here*, 1975, kan tolkes som savnet av det jeget som vil gjøre det gode og ikke bare strebe etter å ha det godt, få penger og prestisje. *The*

Wall, 1979, kan tolkes som en fortelling om mennesket som murer seg inne og mister forbindelsen med andre mennesker (og med Gud?), og som dermed står i fare for enten å bli en farlig forfører, eller å bli gal – «crazy over the rainbow». Jeg har gitt en mer detaljert tolkning av disse albumene i en tidligere artikkel (Wivestad, 1996). Det synes å være en tematikk her som både kan oppleves som meningsfylt for elevene ut fra deres egen fortid, og som kan ha betydning for deres fremtid.

Alt som Pink Floyd har laget, er ikke like godt. Både tekstenes og musikkens form må vurderes for seg. Er dette lyrikk og musikk med god kvalitet? Og tekstene må ses i sammenheng med musikken. Har musikken en form som forsterker eller forstyrrer innholdet? En norsk hovedfagsoppgave i musikk har analysert en del av gruppens plateproduksjon (Reinåmo, 1982). Det fins også en journalistisk fremstilling av gruppens utvikling gjennom 30 år (Holm, 1995). Utenom de sangene som allerede er nevnt, vil jeg spesielt fremheve tittelsporet på *Wish you were here* og følgende sanger fra *The Wall*: «The thin ice» og «Hey you!» med de påfølgende ropene (etter medmennesker og Gud?), og et nydelig instrumentalt etterspill.

Mulig tilknytning til fagene på ungdomstrinnet

Et generelt prinsipp for ungdomstrinnet er at elevene «må ... få innverknad på valet av lærestoff». De skal «ha medansvar for ... felles oppgaver og si eiga læring» (*Læreplanverket*, 1996, s. 75). Hovedspørsmålet her er om læreren virkelig stoler på at elevene selv ønsker å lære for sin egen del (Mollenhauer, 1996, kap. 3).

I **Musikk** skal elevene «få kjennskap til sentrale sider ved afroamerikansk musikktradisjon» og de skal «lære songar ... knytte til lærestoff i andre fag» (*Læreplanverket*, 1996, s. 248 og 247). Her er det nærliggende å tenke på faget **Engelsk** hvor elevene skal «arbeide med ... pop- og rocketekster ... musikk, film og bildekunst» og med «kultur og samfunnsforhold i engelsktalende land» (s. 231 og 232). Også i tilknytning til **KRL** skal det legges «vekt på ... musikk, drama og litterære tekster». Elevene skal lære å «vurdere kritisk». Blant de temaene som skal drøftes er «identitet», «forbruk og livsstil i vårt moderne samfunn», «det onde» og «generasjoner og autoritet i vårt moderne samfunn» (s. 90, 91, 105 og 107). I **Samfunnsfag** skal elevene få innsikt i «følgjer av rusmiddelbruk», og de skal «Øve seg i å ta stilling til ulike typar påverknad, press og reklame» (s. 186 og 187). I **Norsk** skal elevene få «erfare korleis litteratur formidlar livsrøynsle», en skal samtale om «ansvar og fridom, ærlegdom og svik» og ellers «ta opp ... tema dei er opptekne av, til kritisk og etterprøvande samtale» (s. 124, 125 og 127). Og i **Kunst og håndverk** skal elevene «tilegne seg kunnskap om hvordan ulike kunstnere ... har gjengitt mennesket» og de skal «utvikle sin observasjonsevne ... knyttet til mennesket som tema» (s. 202).

Et mulig undervisningsopplegg

Vi blir ikke kjent med en person første gang vi møtes. En forutsetning for at et kunstverk skal bidra til vår danning som menneske, er på tilsvarende måte at vi omgås verket over tid. Vi må nærme oss et dikt på ulike måter når vi skal «undersøke, tolke og bruke fantasien», og vi må lytte til flere ganger til et musikkverk for at vi skal ha mulighet til å «oppleve, forstå og sanne ulike livsområder» (*Læreplanverket*, 1996, s. 224 og 236).

Sangen «Shine on you crazy diamond» danner både innledningssporet (13 min. 30 sek.) og avslutningssporet (12 min. 22 sek.) i *Wish you were here*. Jeg har noen ideer om hvordan en kanskje kan arbeide med dette verket. Opplegget er ikke prøvd ut i praksis, så jeg vil gjerne ha tilbakemelding fra de som eventuelt prøver.

En time i Kunst og håndverk kunne handle om å la seg inspirere av musikk til å velge farger og former. Alt måtte gjøres klart teknisk, og det måtte være enighet om at alle (læreren inkludert) skulle male/bruke fargekritt i fullstendig stillhet mens musikken ble spilt. Hva slags musikk som spilles blir det i utgangspunktet ikke sagt noe om. 'Shine on 1' kan spilles en eller to ganger. Deretter henges bildene opp og en sammenlikner valg av farger (kalde eller varme?), linjer og motiver. Hva slags stemning skaper denne musikken? Hva er det i musikken som du da legger merke til? Læreren spør om noen kjente igjen verket, presenterer det og får et inntrykk av om det er mulig å arbeide videre med det i denne klassen. Og kanskje er en av klassens elever (eller foreldre?) «ekspert» på Pink Floyds musikk.

Neste arbeidsøkt kunne hente tid fra Musikk, Engelsk, KRL, Samfunnsfag og Norsk. En kunne bruke organiserende begreper (*advance organizers*), en metode som bygger på David Ausubels teori om meningsfylt kognitiv læring (Joyce, Weil og Showers, 1992, kap. 9). Det er en fordel om to lærere samarbeider. I timene kan den ene observere og gi den andre tilbakemelding etterpå. En må klarlegge delmål for arbeidet og overveie elevenes forutsetninger for undervisningsformen. Det er en fordel om elevene er vant til å samarbeide to og to.

Første fase i undervisningen er en *presentasjon av et eller flere grunnleggende begreper*. «Før vi arbeider videre med 'Shine on', skal vi tenke igjennom to ord som dere har hørt før: suksess og ensomhet.» Ordene skrives på tavla. «Hva forbinder dere med disse ordene? Kan dere gi eksempel på en som har suksess? Hvordan føles det å ha suksess? Kan dere gi eksempel på en som er ensom? Hvordan føles ensomhet? Læreren supplerer eventuelt med sine erfaringer.

Andre fase er *presentasjon av lærestoffet*. «Vi skal i denne timen høre 'Shine on 1' flere ganger. Alle må være helt stille. Det kan være en fordel å lukke øynene. Når musikken er ferdig, skal vi arbeide to og to. Hvilke instrumenter er det vi hører etter hverandre og sammen? Og hva legger dere ellers merke til?» Etter samtalen to og to kan en i plenum prøve å lage en skisse av det musikalske forløpet på tavla. «Vi skal nå høre dette enda en gang til, så kan dere kontrollere om det vi har funnet ut er riktig.» «Hva er det de synger om? Hvilke ord i

teksten er vanskelige å forstå?» 'Shine on 1' spilles én gang til. Teksten vises på overhead først når Pink Floyd begynner å synge. Etterpå får elevene en stensil med teksten og samarbeider to og to om å oversette den. Hele sangen leses i plenum (også siste vers, som kommer i 'Shine on 2'), og læreren hjelper til med å oversette det som ikke elevene klarer selv. Hvis det er stemning for det, kan elevene synge versene sammen med platen både på 'Shine on 1 og 2'. «Hvilke forskjeller er det på del 1 og 2 når det gjelder melodier, rytmer og bruk av instrumenter? Hvordan oppfatter dere stemningen i den melodien som spilles helt til slutt i del 2?»

Tredje fase er *sammenkobling av begreper og lærestoff*. Elevene arbeider først to og to og deretter i plenum. «Ga ordene suksess og ensomhet et brukbart utgangspunkt for å tolke denne sangen? Utvider sangen vår forståelse av suksess og ensomhet? Er det andre ord som kunne være passende for å beskrive sangen?» Etter en samtale om dette, forteller læreren om Syd Barrett som var leder for Pink Floyd i 60-årene, men som på grunn av bruk av LSD ble sinnssyk og måtte slutte. Roger Waters har skrevet teksten til 'Shine on', og han forteller at det var den klagende melodien i el-gitaren i starten (laget av David Gilmour) som fikk ham til å tenke på Syds triste skjebne. Gruppen hadde gjort suksess med *The dark side of the moon* i 1973, men hele gruppen hadde store vanskeligheter med samarbeidet da de skulle lage *Wish you were here* i 1975 (*Pink Floyd lyric book*, 1982, s. 8). Sangen kan derfor handle både om Syd, om «stjerner» generelt, og kanskje også om mer vanlige strebere?

Fjerde fase i undervisningen er *anvendelse*. Her kan det ligge til rette for en samtale hvor en kan ta opp spørsmål om identitet, forbruk, livsstil, rusmiddelbruk, ... «Er det viktigste i livet å få suksess og tjene mange penger? Hvis nei, hva er da viktigst? Hvis ja, er det en sammenheng mellom streben etter suksess og problemet med ensomhet i vårt samfunn? Kan vi gjøre noe med problemet?»

Referanser

Det er skrevet mye om Pink Floyd, og det fins ca 80 steder på Internett som fokuserer på gruppen. Den beste oversikten gir Vernon Fitch på "Pink Floyd Archives Library": <http://ourworld.compuserve.com/homepages/PFArchives/pfa.htm> På sidens Reference Directory er det bl.a. lenker til korte omtaler av 200 relevante bøker, 18 sangbøker (noter, kurs i sologitar). En sangbok som inneholder noter, akkorder og tekster til alle de sangene som jeg har omtalt (og flere til) er *Pink Floyd Anthology songbook*, Hal Leonard Publishing Corp., HL00357874. Vernon Fitch gir også referanser til en mengde internett-adresser, både ordnet etter emner og alfabetisk. For å få utskrift av tekstene på de ulike albumene, kan en f.eks. gå til http://thsun1.jinr.ru/Documents/music/pinkfloyd/tableofcontents3_1.html

Bollnow, O. F. (1969). *Eksistensfilosofi og pedagogikk* (overs. ved R. Myhre). Oslo: Fabritius. (Originaltittel: *Existenzphilosophie und Pädagogik*, 1959).
Christie, N. (1971). *Hvis skolen ikke fantes*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Dallas, K. (1987). *Bricks in the wall*. New York: Shapolsky publ.
- Dewey, J. (1974). *Erfaring og oppdragelse*. København: Chr. Ejlertsen's Forlag. (Originaltittel: *Experience and education*, 1938).
- Gillett, C. (1983). *The sound of the city: The rise of Rock and Roll*. New York: Pantheon Books. Tilgjengelig via Bibsys.
- Grahame, K. (1999). *Det suser i sivet* (tegnet av Michel Plessix ; oversatt av Lise Glowigen). [Hamar] : Thule forl. (Originaltittel: *The wind in the willows*, 1926.) Den engelske utgaven er tilgjengelig som e-tekst. Søk på Grahame i The On-line Books Page: <http://digital.library.upenn.edu/books/authors.html>
- Hjorthaug, S. (1999). *Musikkhistorisk oversikt*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Holm, K. E. (1995). *Gjennom lydmuren : Pink Floyd 30 år*. Leknes : S-forlaget.
- Illich, I. (1973). *Det skoleløse samfunn: Om å flytte læring fra skolestua ut i dagliglivet* (overs. ved Kari og Kjell Risvik). Oslo: Dreyer. (Original: *Deschooling society*, 1970).
- Joyce, B., Weil, M. og Showers, B. (1992). *Models of teaching* (4. utg.). Boston: Allyn and Bacon.
- Læreplan for grunnskole, videregående opplæring, voksenopplæring: Generell del* [1993]. Oslo: Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartement.
- Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen* (1996). Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Mollenhauer, K. (1996). *Glemte sammenhenger: Om kultur og oppdragelse* (norsk utg. ved Stein Wivestad). Oslo: Ad Notam.
- Pink Floyd lyric book: Lyrics by Roger Waters*.(1982). Distributør: Chapell Music Ltd., 60/70 Roden Str., Ilford, England. Tilgjengelig via Bibsys.
- Postman, N. (1987). *Vi morer oss til døde : den offentlige samtale i underholdningsindustriens tidsalder* (overs. ved Kari og Kjell Risvik). Oslo : Gyldendal. (Originaltittel: *Amusing ourselves to death*, 1985).
- Reinåmo, S. (1982). *Pink Floyd : noen innfallsvinkler til en analyse av rockgruppas plateproduksjon*. Hovedfagsoppgave i musikk. Trondheim: UiT. (Tilgjengelig på mikrofilmkort. Ståle Reinåmo har blant annet laget en transkripsjon av «partituret» til «We don't need no education»).
- Wivestad, S. (1996). "The Wall" av Pink Floyd: Musikalsk fremstilling av moderne hjemløshet. I: A. Mosevoll (red.), *Brytninger i en ny tid: Norsk Lærerakademis årsskrift 1996* (s. 125-142). Bergen: NLA-forlaget. Artikkelen er også tilgjengelig via min hjemmeside: <http://www.nla.no/sw/>